

ВІЧНИЙ ПОКЛИК

Краснавічча сторінка

Забудеш рідний край — твоє взохне коріння.

Ш. Тичина

МІЖНАРОДНИЙ день туриста, який святкується 27 вересня, ми, як завжди, відзначасмо у польових умовах. Не став винятком і цей рік. Для мандрівки вибрали ще не освоєний нами маршрут с. Остки — с. Сновидовичі — ур. Козацьке — с. Біловіж — ур. Млинок — с. Блажеве. За три з половиною доби тургрупа у складі 13 чоловік пододала пішки більше 40 км шляху. Дехто

Олександрівна Кондратовець, яка коротко і змістовно розповіла все цікавеньке про Остки та прилеглу територію. Своєму народженню Остки завдячують всім причетним до будівництва «чугунки» Київ-Ковель на початку минулого століття. Адже до цього часу на прилеглий території населених пунктів не існувало. На царській карті 1910 р. позначений роз'їзд Остки. Навколо нього

хат), „Срібрияка”, „Дуброва” (до 10 хат), „Ковальчуки” та „Гола Нива”. На початок 1938 р. безпосередньо у самому селі було лише 24 хати, хоча у школі навчалася понад 60 дітей. В 1946 році польське поселення було депортоване до Польщі, а в їхні будинки поселилися українці-забужанці. А ще через два роки розпочалася масова колективізація. Селян примусили кидати хутори і поселятись біля станції. Були намічені вулиці, розбиті ділянки під забудову.

На території станції було утворено лісгосп. Землі, придатні для ведення сільського господарства, були передані колгоспу, а гірші, заболочені, залишилися промисловими. Розмежування земель пройшло по залізничній магістралі — північна — промислова, південна — колгоспна. Селяни з хуторів самі вирішували, де поселитись. Так село умовно було поділено на дві половини — „Колгоспні висілки” і „Остки”.

і Оживляючого Хреста. Перетинаємо р. Ствигу, яка тут очевидно каналізована, оскільки виглядає підозріло прямою, як струна, і прямує до церкви. Сновидовичі — одне з найстаріших сіл нашого району, перша згадка про яке датується 1545 роком, хоча історик з Луцька Володимир Рожко стверджує, що воно має свої витoki з другої половини XII ст.

Храм Божий у селі дійсно величний. З якого боку б ви на нього не дивилися архітектура церкви виглядає досконалою. Відверто кажучи, на мою думку, на теренах Рокитнівщини за архітектурним змістом і довершеністю форм він не має собі рівних.

Священника церкви у день наших гостей у селі, на жаль, не було, оскільки був у відраджєнні. Правда, ми все ж таки побували у храмі, оскільки пані касирка, яка прибиравла у цей час в будівлі, дала на це дозвіл. При вході до храму прикріплена табличка, яка свідчить, що святиня

ДРЕВЛЯНСЬКИМИ СТЕЖКАМИ

з зустрічних називав нас диваками, буцімто чого вони «шастають» у такий непевний час, інші ставились до нас з підозрою, думаючи, що ми потенційні бурштинокопачі і конкуренти, але й були такі, що присмію, які нам по-справжньому заздрили. Тим паче, що похід вдався. Ми крім позитивних емоцій, як губка, всмоктали багато краснавіччої інформації, відзняли безцінний фотоматеріал, побачили на власні очі те, про що давно чули, а багатенько чого

А ще мене зацікавив факт в історії місцевої школи, про який я дізнався вперше. 26 років директором Остківської школи був Василь Олексійович Яворський, заслужений вчитель УРСР, який раптово помер 29.04.1973 р. Було б добре, якби хтось з місцевих вчителів написав про нього нарис.

Після короткого знайомства з селом,

побудована в 1898 р. Вся територія навколо церкви зі смаком облаштована і доглянута. Відразу видно, що парафіяни і священник люблять свій храм. Приміщення церкви просторе, у світлих кольорах і, головне, з чудовим природним освітленням. Іконостас та інт'єр храму виглядають багатими, прикрашені вишкитими поліськими рушниками і килимами.

Навідуємось до школи, відмічаємось і за наведенням вчителів прямуємо до урочища Козацьке, що на півдорозі до Біловіжа. Але ті п'ять кілометрів, які нам необхідно було подолати нібито до місцини, перевалили далеко за десяток, а згадуване

нитись на найбільш цікавих аспектах подорожі, поднавши їх зі своїми враженнями.

ДЕНЬ 1

В с. Остки ми прибули опівдні дизель-поїздом. Оглянувшись, за декілька хвилин прямуємо до школи. Треба поставити відмітку у маршрутному листі.

З малих літ цей населений пункт мені чомусь асоціюється зі стосами заготовленої деревини біля станції, консервним цехом місцевого лісгоспу, який переробляв лісові дари, нетиповим для радянських часів приміщенням лікарні та звичайно, як без нього, цегляним заводом. Пригадую, як у студентські роки, перебуваючи у складі будзгону на Смоленщині, ми купували у місцевих крамницях березовий сік остківського виробництва. Який він для нас був смачний! А скільки будинків і пічок вимурувано за всі роки з продукції місцевої цегельні.

У школі на нас вже чекала вчитель географії та біології Наталія

Церква Воздвиження Чесного і Оживляючого Хреста

одні урочища без позначень хуторів — Чирчиха, Козлом, Берестський Брод, Подь, Цисов Грудь, Новий двір, Ненадеко, Попова нива і т. і. Зате на мапі є зображення декількох смолярень. Можна припустити, що населений пункт почав формуватися лише за Польщі, після всіх буремних подій початку ХХ ст. Як виявляється, деякі споруди, збудовані у ті часи, використовуються і нині. Приміщення місцевої лікарні розміщується у колишньому польському постерунку, а в будинку польських прикордонників знаходиться адмінприміщення Остківського держлісгоспу. Панували в селі, як і по всюди на Західній Україні, а на Подіссі тим паче, поляки і євреї. Найбільшим землевласником був пан Хлопотовський, тартаком (пилорамою) завідував пан Березовський, а найкруті-

шими крамарями на селі були пан Битьковський з свресм Арпашем.

З інформації, яку мені надали у школі, випливає, що поліщуки жили лише на прилеглих хуторах: „Хлопичів” (6 хат), „Новий двір” (до 10 хат), „Вигон” (до 10 хат), „Черчиха” (12 хат), „Волочок” (до 20 хат), „Дубне” (5

але крім декількох напівзанурених у землю шпал і характерного місточка через струмок не побачив нічого. Місцеві «металісти» постаралися на славу. Згадана вузькоколіянка була побудована наприкінці 20-их на початку 30-их років минулого століття і пролягла до с. Мушні. Вже у

післявоєнні часи її продовжили до ур. Смолін, де тоді формувався потужний лісопереробний комплекс. На околиці села розташовані потужності «Української лісопереробної компанії». Роблю рекламу пану Охремчуку, оскільки поряд з підприємством розташований чудовий відпочинковий комплекс ресторанного типу «Мисливць». Раджу, при нагоді, завітати, навіть з пізнавальною метою, адже в інтер'єрі закладу присутні близько десятка опудал диких тварин, а на подвір'ї є ставок з дикими ітаками.

Село Сновидовичі зустрічає нас на обрії блиском золотих бань своєї святині — храму Воздвиження Чесного

видовичі. Прямуємо зеленим тунелем просіки колишньої вузькоколійки. Намагаюся віднайти сліди колишньої залізної дороги,

дою ми так і не побачили. Кожен з зустрічних трактував шлях до нього по-своєму, а часу експериментувати у нас не було, оскільки вже сутеніло, а ноги гули. Варто відзначити цьогоріч надзвичайну сухість наших лісів. Не те, що питну, але воду у болотах та меліоративних каналах проблематично знайти. Дякуючи Богові,

Місток через Тризну в ур. Млин

мимо проїздив мій колишній учень, лісник «Селянського лісу» Петро Лобач, який показав нам джерельце. Ніч пройшла спокійно.

ДЕНЬ 2

Вранці вирушаємо на Біловіж. Ще раз переконуємося, як тісенько на нашій Землі. Зустрічаємо пастушків, серед яких є уродженка с. Рокитне, рідна сестра вчительки нашого ліцею. А на підході до села, дивина та й годі, якась жіночка здалеку передає привіт моїй дружині. Виявляється, це завуч місцевої школи Марія Максимівна і водночас, землячка моєї дружини, що має корені в Дермані, на Здобувівщині.

Лісові кринички

Село Біловіж відоме для широкого загалу, у першу чергу, своїми легендами, які передаються з покоління в покоління. Згідно з ними, саме неподалік села древляни лютою смертю вбили Київського князя Ігоря. Про ці події з прив'язкою до місцевості багато вже чого написано, навіть відзнято телевізійні репортажі, можливо, дехто вже і захистився. Всім, хто цікавиться цією проблемою, рекомендую почитати книгу «Тасмниці поліського лісу» авторського колективу на чолі з уродженцем Біловіжу, у минулому вчителем географії, а нині кандидатом технічних наук, викладачем Пирятинської філії Європейського Університету Андрієм Примаком. Мушу зазначити, що підстави для таких гіпотез

є. Хоча перша письмова згадка про село датується 1511 р. („Białowiez nad Studenica”), топоніміка місцевості свідчить про більш давній вік села.

Назви таких урочищ як Курганов'є, Копці наводять на думку про можливі масові поховання часів Київської Русі. А такого поєднання взаємопереплетених між собою топонімів на відносно компактній території Полісся ви не зустрінете ніде. Як пояснити, наприклад, присутність серед дрімучих лісів топоніму річки і урочища з назвою Ігорів. Адже це слово скандинавського походження, враховуючи, що поліщуки у давнину ніколи не називали своїх дітей Ігорями. Де взялася неподалік назва Тризна однойменної річки та урочища? Як розуміти походження топоніму Завишень? Чи не тут, бува, був повішений, а потім і розітнутий на дві частини князь? І таких запитань безліч. Але, на мою думку, ці гіпотези так і залишаться легендами, допоки не будуть підтверджені археологічними методами. Принаймні, для початку, треба знайти матеріальні докази осілости поселень у районі сучасного села часів князювання.

Село Біловіж і його жителі нам сподобались.

**Чудотворна ікона
Ченстохівської Божої Матері**

дратних метрів. На ньому навіть є столоподібне каміння валунного типу для жертвоприношення, характерне для дохристиянських часів. Що цікаво, за словами екскурсовода, жертвоприношення тварин своїм ідолам у цій місцині трапляються і нині. Цілком можливо, що це були перші могилки на території сучасного села, де ховали людей як із Рудні-Біловізької, так і безпосередньо із самого Біловіжа. Років 300-400 тому людей почали ховати на новому кладовищі, розташованому поряд. Як на території капища, так і вже на новому кладовищі спостерігаються занурені камінці-позначки колишніх поховань. Я

рїї, місцевий краєзнавець Валентина Василівна Давидок (одна з співавторів книги «Тасмниці поліського краю») та викладач географії Оксана Володимирівна Павлушенко. Вони сконцентрували нашу увагу на краєзнавчих моментах. Було дуже цікаво, а щоб переповісти все не вистачить шпальт і цілої газети.

По закінченні гостин у школі Валентина Василівна пропонує нам на закуску показати давнє слов'янське капище, що на околиці села. Ми не відмовляємось. Розташоване на узбережжі р.Тризна (Красна) в урочищі Млин давнє поховання займає площу в декілька сот ква-

дратних метрів. На ньому навіть є столоподібне каміння валунного типу для жертвоприношення, характерне для дохристиянських часів. Що цікаво, за словами екскурсовода, жертвоприношення тварин своїм ідолам у цій місцині трапляються і нині. Цілком можливо, що це були перші могилки на території сучасного села, де ховали людей як із Рудні-Біловізької, так і безпосередньо із самого Біловіжа. Років 300-400 тому людей почали ховати на новому кладовищі, розташованому поряд. Як на території капища, так і вже на новому кладовищі спостерігаються занурені камінці-позначки колишніх поховань. Я

жі. Колись біловізький та блажівський пани (чи дядьки) ніяк не могли визначити, де саме між їхніми землями провести межу. Біловіжці пропонували прокласти кордон посередині, та блажівці не погоджувалися. Тоді селянин із Блажевого сказав біловіжцеві: «Я сяду тобі на плечі, а ти мене неси. До якого місця принесеш, там і буде межа». Вийшло, що біловіжець чоловіка проніс ближче до Блажевого. Від того, що кордон став ближче до Блажевого, і виникла назва села («од слова «бліже»). Отак і ми йшли, тільки замість чоловіка на плечах несли 15-20-кілограмові рюкзаки.

Хоча самі блажівці з такою версією походження назви їхнього села сумнівно, що погодяться. В них побутує інша версія. На початку XVII століття на березі р. Ствига, де нині знаходиться центр села, купець Шолом Бліжовський та його брат Йосип, збудувавши перші хати, заснували хутір. Звідси походить село та його назва. Назва топоніму не раз трансформувалася. І це ми спостерігаємо на багатьох географічних картах різних років: Блєзов, Блєзово, Блазов, Блізов, Блажево, Блажове. Хоча рівненський топоніміст Ярослав Пура у своїх книгах стверджував, що село колись звалось Блаженик (1498 р.), а згодом почало називатись Блажень (1855 р.). Зрозуміло, що це питання чекає більш ґрунтовних досліджень.

ДЕНЬ 4

Третю ніч ми провели на околиці Блажевого, а в неділю пішли знайомитися із селом. На відміну від сновидівчан і біловіжців блажівці свою стару церкву у часи воєнного атеїзму не вберегли. В 1984 р. за наказом місцевої влади церква, яка простояла з початку століття (1904 р.), була зруйнована. У новій церкві Святої Покрови правилось, тож ми попрямували на могилки. Віддали шану Станіславу Кулакеви-

храму, радо нас зустрів і на відмінно справився з роллю екскурсовода. Відразу видно, що місцевий, адже чудово знає історію храму.

Перлиною храму є чудотворна Ченстохівська ікона Божої Матері, яку вшановують 19 березня. Як вона появилася у місцевому храмі вже ніхто не знає, але те, що вона дуже давня — це безсумнівно. Намолений століттями образ далеко відомий своїми зілненнями хворих і немічних. Отець Валерій пригадує, що за роки його служіння у храмі вже декілька безнадійно невиліковних людей, завдяки чудотворній іконі і сильній вірі, зіцілилися. Всім біловізцям відомі перекази, як за Польщі місцевий священник без дозволу громади тричі намагався перенести образ у сусідній Собичин, але щоразу за декілька днів біловізька церква опівночі починала світитися, а зранку люди бачили ікону на своєму місці. Видно Матір Божа Собичин не облюбувала. Двічі Свято-Воскресенський храм грабували безбожники. У 2007 році разом з Євангелієм і дарохранительницею була викрадена Чудотворна ікона, але Господь за кілька місяців повернув все назад. Навесні під танучим снігом, обабіч дороги, одна місцева жителька запримітила все і виконала Божу волю до кінця.

Отець Валерій показав нам ще одне свідчення давності Христової церкви у селі. На дерев'яному напрестольному хресті вирізана дата — 1778 р., а церковна книга «Тріодь», датована 1767 р. нині перебуває на зберіганні у Рівному. До речі, для створення іконостасу, це гарно видно зі сторони вівтаря, використані тесані липові дошки завширшки з пів-метра.

В школі нас особисто зустрічала пані директриса — Тетяна Яківна Кайданович. Провела коротеньку екскурсію приміщеннями закладу, показала всі навчальні кабінети, розповіла про проблеми вчительського колективу, подарувала книгу Андрія Примака і навіть напоїла юних туристів гарячим чаєм. Інтер'єр школи присмодно вразив. Всі кабінети затишні, умебльовані, зі смаком оформлені. Але є дві нагальні проблеми, які потребують вирішення: це встановлення централізованого опалення, адже нині архаїчне пічне і спорудження спортзалу.

Потім за свою справу взялися вчитель істо-

ся як південне, так і північне кладовища села,

а от тесаних давніх кам'яних хрестів я не побачив. Очевидно, що кам'янітесні традиції тут не набули свого поширення, як в інших населених пунктах району. Зате мою увагу привернула інша цікава традиція, а можливо це просто випадковість, або навіть і проста халатність. Вхідні сітчасті хвіртки на двох кладовищах закриваються не на клямки чи заціпки, а підпираються патичками зі сторони села. Що це означає?

Тасмниче урочище Млин, де за Польщі стояв водяний млин з залізоплавильною кузницею нам настільки сподобалось, що ми вирішуємо, хоча і не планували, тут заночувати. Пізнього вечора до нас у гостини під'їхали місцеві парубки. Розповіли як копають біловізці бурштину в урочищі Старець, скільки треба заплатити з однієї помпи за цей промисел «смотрящим» і кому ці гроші йдуть. І подумалось мені: як би ці гроші знадобилися місцевій школі, а так хтось біється від жиру, не вдаривши палець об палець.

ДЕНЬ 3

Суботній ранок 27 вересня мені запам'ятається надовго. Вода в казанках на ніготь вкрилася кригою, навкруги все біліло від паморозі, а в пониззі Тризни стояв густий туман. Часу не гаємо, оскільки сьогодні на нас чекає виснажливий 15-кілометровий перехід щепенівкою до Блажевого. З цього приводу пригадалася мені одна легенда, яка побутує в Білові-

Отець Валерій з давнім хрестом (1778 р.)

героїчних хлопців Рокитнівщини, який загинув в АТО. Старі

люди розповідають, що за Польщі біля цвинтаря стояв 25-метровий насип зі східцями, на якому стояв пам'ятник Пілеудському, але на початку 70-их років землю використали на спорудження доріг. Закінчилась наша подорож відвідуванням шкільного краєзнавчого музею. Це один з найкращих шкільних музеїв Рівненщини. І повірте, мені, це справді так. Раджу всім при нагоді його відвідати.

Вже повертаючись додому, за Залав'ям, зупинились вшанувати пам'ять воїнів УПА, які загинули від рук московських окупантів, борючись за волю України. Хтось із дітей, прочитавши написи на пам'ятнику, сказав: «70 літ пройшло з тих часів, а боротьба з тим самим ворогом за незалежність не припиняється». Складно не погодитись.

Юрій ХМЕЛЬОВСЬКИЙ,
керівник туристсько-краєзнавчого гуртка «Беркут».

Фото автора.

Пам'ятник воїнам УПА біля Залав'я